

GLASNYT

Juli 1985.

Udgivet af Glashistorisk Selskab, Aalborg, Spartavej 3, 9270 Klarup.

Redaktion af dette nr. Poul Schjelder.

Som et eksperiment udsender Glashistorisk Selskab, dette "Glasnyt", som forhåbentlig vil blive efterfulgt af nye numre, efterhånden som der kommer stof til det.

Hvad "Glasnyt" skal indeholde afhænger af medlemmernes interesser og ytringer er ligeledes velkomne, det være sig ris og ros, små iagttagelser, større eller mindre overvejelser om glas og korte meddelelser. Friske bud og tanker vil blive taget med, men står for forfatterens egen regning.

Hvis der blandt medlemmerne er nogle, der ønsker at deltage i "Glasnyts" redaktion, bedes de kontakte Selskabet.

Det er bestyrelsens håb, at "Glasnyt" fremover vil blive et godt aktiv og skabe kontakt til vore udenbys medlemmer.

Indhold:

En tak til den afgående formand.

Referat fra generalforsamlingen.

Svenske glaskataloger.

Glaskataloger.

"Glasværkstedet" udstiller.

Folkeuniversitetskursus: Glas.

Glaslitteratur.

Danske studioglashytter og øvrige glasværker.

Jørgen Kjær Hansen: Hvor er glasset fra?

"Glasnyt" sender hermed en tak til den afgåede formand Poul Verner Kamp og samtidig byder vi den nye formand, Bent Nelleman velkommen, som vi håber vil blive lige så aktiv og energisk som P.V.K., da det er ønskeligt at foreningens virke fremover er til medlemmernes fornøjelse og glæde.

Referat af generalforsamlingen lørdag, den 11. maj 1985 på "Møllerens Kro" i Hornslet.

Dagsorden ifølge indkaldelsen.

1. Til dirigent valgtes Kaj Brøndum Kristiansen.
2. Formanden indledte sin beretning med at takke medlemmerne og bestyrelsen for den forløbne sæson.
Den forløbne sæson bød på 5 møde- og klubaftener samt udflugten til Djursland, i forbindelse med hvilken generalforsamlingen blev afholdt.
I den netop afsluttede sæson er medlemstallet steget fra 75 til 82.
I forbindelse med møde- og klubaftenerne beklagede formanden, at indtrufne omstændigheder havde tvunget bestyrelsen til at ændre et foredrag samt helt at aflyse et andet. Man vil nu fra bestyrelsens side forsøge at tage højde for, at dette ikke vil ske igen.
3. Derefter fremlagde kassereren regnskabet, der for 1984|85 viste et lille driftsunderskud.
4. Bestyrelsens forslag om kontingentforhøjelse til kr. 150,00 pr. sæson blev vedtaget.
5. I forbindelse med valg til bestyrelsen havde Verner Kamp gjort opmærksom på, at han ikke ønskede genvalg, og som følge deraf afgik han som formand.
Anine Ubbesen blev genvalgt og suppleant Irene Lyng blev valgt.
Som suppleanter valgtes Kaj Brøndum Kristiansen og Jørgen Rønnest.
6. Som revisorer genvalgtes Karen Kjeldsen og Olaf Carlsen.
Til revisorsuppleant valgtes Kaj Høegh.
7. Under punktet "eventuelt" havde Jørgen Rønnest indsendt forslag om, at Glashistorisk Selskab i forbindelse med sine møder, for at fremme fremmødet, præmierer den glashistorisk mest interessante ting.
På grund af tidsnød kom forslaget aldrig til debat/afstemning, og det vil blive debatteret på førstkommende bestyrelsesmøde.
Dernæst ønskede Jørgen Rønnest en orientering fra bestyrelsen om Glashistorisk Selskab påtænkte udgivelse af det medlemsblad, som blev bragt til forslag på generalforsamlingen, den 12. maj 1984.
Hertil kunne svares, at et medlemsblad er på vej.

Irene Lyng havde fremsendt et ændringsforslag til vedtægternes paragraf 11 angående den årlige ordinære generalforsamling.

Ifølge vedtægterne skulle generalforsamlingen afholdes i april måned i forbindelse med sæsonens sidste arrangement.

Dette er nu ændret til maj måned.

Efter generalforsamlingen takkede Kaj Brøndum Kristiansen den afgangende formand Verner Kamp for hans store indsats for Glashistorisk Forening i en årrække.

Bestyrelsen ønsker medlemmerne en rigtig god sommer, og den ser frem til endnu en spændende sæson til efteråret.

På bestyrelsens vegne

Bent Nellemann
Formand a.i.

Svenske glaskataloger.

De bestilte glaskataloger fra Sverige er nu kommet, men vi har valgt at vente med at sende dem ud til først i august, for at posten ikke skal gå forgæves.

Desværre har vi ikke fået alle de bestilte kataloger, så dem der har bestilt sidst risikerer ikke at få alle de bestilte. Hvis nogen senere skulle ønske at erhverve de manglende, bliver der formentlig lejlighed til det senere, da der har været nævnt at lave nye oplag af de udgåede.

Desuden er der kommet fire nye kataloger, som der også vil blive muligt at bestille senere.

- 1). Kosta Glasbruks Tilvirkninger 1885, 15 sider.
- 2). De Svenska Kristallglasbruken, Hushålls- og Pressglas 1904, 68 sider.
- 3). De Svenska Kristallglasbruken, Kristallglasvaror. 1904, 97 sider.
- 4). Reijmyre Bruks Aktiebolags Priiskurant å Hushållningsglas. 1899, 81 sider.

Glaskataloger.

Arbejdet med indsamling af glaskataloger fortsætter. Corning museet i New York har p.t. registreret godt 2000 eksemplarer. På Aalborg Historiske Museum findes et kartotek til disse kataloger, i form af en række micro-fisch.

GLASVÆRKSTEDET

udstiller på Aalborg Historiske Museum i juni - juli
- august 1985.

I efteråret 1983 startede Anja Kjør og Darryle Hinz
Glasværkstedet i Kronprinsessegade i København. Anja
er uddannet på skolen for Brugskunst i København og
Darryle på Orrefors Glasskola i Sverige.

Glasværkstedet har på den korte tid, det har eksisteret,
manifesteret sig som et af de bedste og mest eksperimen-
terende glasstudioværksteder vi har her i landet. Denne
position har de opnået ved en sammensmeltning af et
sikkert kunstnerisk talent og en forsvarlig kunnen i
glasmagerfaget.

Udstillingen giver et godt indtryk af bredden i deres
formsans.

Glasstudiobevegelsen startede for snart 20 år siden som
en art reaktion på de store etablerede glasværkers pro-
duktionsmåder. En af de bærende ideer var, at kunst-
neren selv skulle forme sit glas. Ideen blev fostret
i Amerika, men fandt hurtigt vej til Europa, hvor der
nu findes et stort antal glasstudier. Alene i Danmark
er der ca. 20.

Er De interesseret i yderligere oplysninger, bedes De
henvende Dem i museets information, hvor Glasværkste-
dets egen tryksag også kan købes for 30 kr..

GLASVÆRKSTEDET
Kronprinsessegade 34 B
1306 København K

Tlf. (01) 32 83 82.

Folkeuniversitetet i Aalborg har arrangeret forelæsningsrækken:

Glas.

10 aftener. Tirsdage kl. 19.30 på Aalborg Historiske Museum, Algade 48, 9100 Aalborg. Første kursusaften d. 17. september 1985.

Kurset starter med en grundig indføring i dansk glas. De enkelte glasværker, deres historie og produktion gennemgås, herunder vil der blive givet en oversigt over den faglige og tekniske baggrund for en glasfabrikation.

Derefter vil de danske glasværkers katalogmateriale blive gennemgået i studiekreds form.

Med denne baggrund vil kurset fortsætte med et udblik, først over de nordiske landes glasfabrikation for at fortsætte med en præsentation af de vigtigere centre for glasproduktion i Europa og Amerika.

1. Introduktion, hvad er glas.
2. Dansk Glas - Holmegaard.
3. Kastrup og Fyens Glasværk.
4. Conradsminde og Mylenberg Glasværker.
5. Aalborg Glasværk og de øvrige danske værker.
6. Glasmageren og kemien. Introduktion til dansk katalogmateriale.
7. Bearbejdning af dansk katalogmateriale.
8. De nordiske landes glasproduktion og udvalgt katalogmateriale.
9. Europæiske glascentres produktion. Bl.a. Tyskland, Frankrig, Belgien og England. Udvalgt katalogmateriale fra disse lande.
10. Amerika og udvalgt katalogmateriale herfra. Kopier og forfalskninger.

Hvor hurtigt kurset skrider frem afhænger noget af kursisternes interesseområder.

Nærmere om tilmelding i Folkeuniversitetets program for 1985|86.

Fra Gads Boghandel, Østeraa 6, Aalborg, har vi fået nedenstående liste over glaslitteratur, der var på lager, juni 1985.

John Brooks: The Arthur negus guide to British glass.	ca. kr.	133,00
Ruth Brunner: Glasgravering.	kr.	35,00
Juliana Dancu: Folk glass-painting in Romania.	ca. kr.	150,00
Danske Glas 1550-1650.	lb. kr.	298,00
Danske Glas 1825-1925.	lb. kr.	368,00
Danske glas 1925-1975.	kr.	211,30
Danske Glas 1925-1975.	lb. kr.	258,00
Danske glas i renæssancetid 1550-1650.	kr.	268,00
Lise Funder: Glaskunst, glasmosaik, glasmaleri.	kr.	35,00
Ulla Lund Hansen: Glas fra dansk oldtidsfund.	kr.	29,95
Jørgen Hein: Venetianske glas.	kr.	30,00
Ole Hæstrup: Antikke glas, tæpper, sølv.	kr.	39,85
Anita Isenberg: How to work in beveled glass, formning, designing.	ca. kr.	336,00
Anita Isenberg: How to work in stained glass, formning, designing and fabrication.	ca. kr.	265,00
Anita Isenberg: Stained glass lamps.	ca. kr.	285,00
Finn Lynggaard: Glas.	kr.	159,10
Mogens Schlüter: Danske flasker.	kr.	448,00
The history and art of glass litt. 1956-1979.		

Danske studiolglasværker og glasværker.

ARRESØ GLASHYTTE, Bækkegårdsvej 2, Ramløse, 3200 Helsingør, tlf. (02) 11 24 90.
 BALTIC SEA GLASS, Louisenlundvej 3, 3751 Østermarie, tlf. (03) 97 00 17.
 BENTE BONNE, Joachim Rønnowsgade 22, 2830 Virum, tlf. (02) 85 88 49.
 CHRISTIANIA GLASPUSTERI, Psyak Building, Bådsmændsstræde 43, 1407 København K
 DJURSLAND GLASPUSTERI, Stockflethsvej 11, 8400 Ebeltoft, tlf. (06) 34 21 13.
 EBELTOFT GLAS, Nedergade 19, 8400 Ebeltoft, tlf. (06) 34 35 66.
 FANEFJORD GLASHYTTE, Fanefjord Kirkevej 58, 4792 Askeby, tlf. (03) 81 73 09.
 GLASMAGERNE, Vemmenæsvej 10, Tåsinge, 5700 Svendborg, tlf. (09) 54 14 94.
 GLASVÆRKSTEDET, Kronprinsessegade 34 B, 1306 København K, tlf. (01) 32 83 82.
 GRAULUND GLAS, Grønsundvej 240, 4780 Stege, tlf. (03) 81 64 84.
 GUDHJEM GLASRØGERI, Ejnar Mikkelsensvej 13 A, 3760 Gudhjem, tlf. (03) 98 54 68.
 HOLMEGAARDS GLASVÆRK A/S, Fensmark, 4700 Næstved, tlf. (03) 74 62 00.
 HOLMEGAARDS GLASVÆRK A/S, Odense afd., Lille Glasvej 20, 5100 Odense, tlf. (09) 11 44 17.
 VIGGO HAANING, Gammel Strandvej 27, 6854 Henne, tlf. (05) 25 53 20.
 AKSEL ØSTERGAARD JENSEN, Tværvej 6, 7361 Ejstrupholm, tlf. (05) 77 22 00.
 JESSPER KERN-JESPERSEN, Kildedalsvej 21, 3460 Birkerød, tlf. (02) 81 75 78.
 MEISNER GLAS, Møllegaardsvvej 3, 4684 Holme Olstrup, tlf. (03) 76 28 25.
 MIDTJYLLANDS GLASVÆRK, Holmmøllevej 18, 8632 Lemming, tlf. (06) 85 92 33.
 ELSE LETH NISSEN, Kærgaardsvej 1, Myreby, 3720 Åkirkeby, tlf. (03) 97 53 12.
 NIELS CHRISTIAN OLESEN, Sct. Laurentii Vej 33, 9990 Skagen, tlf. (08) 44 58 75.
 ÅSE VOSS SCHRADER, Kaalundsvej 42, 3520 Farum, tlf. (02) 95 04 90.
 SNOGEBÆK GLASHYTTE, Hovedgaden 2, Snogebæk, 3730 Nexø, tlf. (03) 98 88 00.
 PIA RAKEL SVERRISDOTTER, Gartnergade 9 E, 2200 København N, tlf. (01) 37 35 16

Danske kunsthåndværkerskoler - modtager besøg.

KOLDING KUNSTHÅNDVÆRKERSKOLE? Agtrupvej 51, 6000 Kolding, tlf. (05) 52 07 99.
 SKOLEN FOR BRUGSKUNST, Linnésgade 2, 1361 København K, tlf. (01) 13 22 58.

HVOR ER GLASSET FRA?
af Jørgen Kjær Hansen

Intet indenfor antikvitetsbranchen er vanskeligere at bestemme og placere end danske drikkeglas fra det 19. århundrede. Intet varemærke og ingen signatur findes på de gamle glas, for her var jo ikke tale om kunsthåndværk, men om ganske almindelige husholdningsartikler, sådan som det også fremgår af de gamle kataloger. Det vil derfor være rimeligt at diskutere de enkelte danske glasværkers produkter og deres særpræg, hvor sådanne findes, idet der kun omtales de kendteste værker, der har en flerårig hvidtglasproduktion bag sig. Der gøres tillige opmærksom på, at kun den del af produktionen, der omfatter drikkeglas på fod og uden blomsterslibninger, ætsninger og bemalinger, vil blive behandlet.

Det kan være vanskeligt at skelne gamle danske glas fra udenlandske, og lettere bliver det ikke af, at enkelte handlende er begyndt at importere de typer, der ligner de danske mest. Det er en trist udvikling, der her er kommet i gang, men den kan dog i det store og hele imødegås ved, at samlerne specialiserer sig og dygtiggør sig inden for et virkeligt snævert afgrænset område.

Langt vanskeligere er det ofte at skelne mellem vore egne værkers produkter fra forrige århundrede. Helt sikker på oprindelsen af disse glas kan man i princippet kun være, hvis de enten kan dokumenteres til at være erhvervet på et ganske bestemt glasværk, eller hvis anden helt sikker tradition eksisterer. Men sådanne glas ejes jo kun af de færreste samlere. Tilbage er alle de andre glas, der for en stor dels vedkommende har været handlet flere gange, og hvis oprindelse fortaber sig i mørket. - Ja, men kan de da så slet ikke tids- og stedfæstes? Jo i nogle tilfælde, men desværre langt fra i alle.

Lad det være sagt med det samme, at de gamle tegnede kataloger, hvor betydningsfulde de ellers er, i denne sammenhæng er af begrænset værdi. De fortæller os, om en type er lavet på glasværket, men ikke meget om dens særpræg på det pågældende værk. Det er kun de fotografiske kataloger, hvoraf det første udsendes fra Fyens Glasværk så sent som omkring 1890, der kan være til virkelig hjælp. Forholdet var nemlig det, at skønt de konkurrerende glasværker rask væk kopierede hinandens populære varer, hvilket blev så meget lettere som mange glasmagere var farende svende, der kunne bringe "fabrikshemmeligheder" med sig fra sted til sted, så fik så godt som hver enkelt type,

når den havde været lavet tilstrækkeligt længe på et glasværk, et særligt lokalt præg over sig, hvad enten dette skyldtes specielle kundønsker eller en bevidst stilpolitik fra værkets side. - Det er disse oftest små særpræg, vi i dag må lære at kende og drage nytte af, når vi skal prøve at bestemme vore glas.

De følgende betragtninger baserer sig dels på egne iagttagelser ved sammenligninger mellem et ret stort antal veldokumenterede glas og dels på andres erfaringer, hvad enten disse tidligere er blevet offentliggjorte og dermed efterhånden anerkendte eller blot har karakter af almindelige påstande eller "staldfiduser", som man kan lytte sig til, når glaskyndige udveksler synspunkter.

Meget tyder på, at de tøndeformede og koniske fastblæste vin- og snapseglasser med riflet underdel på kummen, der er lavet både i Nordjylland og på Holmegaard i midten af forrige århundrede, kan kendes fra hinanden på "riflernes" længde. På de jyske glas dækker mønstret aldrig mere end cirka halvdelen af kummen (oftest mindre), hvorimod de sjællandske glas altid har mere end halvdelen af kummen riflet.

Det synes også som om Holmegaards Glasværk har bestræbt sig på, at alle glas med knap så vidt muligt skulle have absolut lige stilk, altså at stykkerne over og under knappen skulle udgøre to regulære cylindre. Det er naturligvis ikke lykkedes lige godt i alle tilfælde, men det er dog så typisk, at det må have været idealet. Denne stramme stilkform går også igen i så mange af Kastrups glas i slutningen af århundredet, at de er uhyre vanskelige at skelne fra Holmegaards. - Ja, man kan ligefrem få den tanke, at nogle af dem i virkeligheden er lavet på Holmegaard, selv om de optræder i Kastrups kataloger. Dette gælder specielt for de to værkers slebne Berlinoisserier, som det simpelt hen er umuligt at adskille fra hinanden. De to store sjællandske glasværker gik jo hver til sit i 1873, men der er ingen tvivl om, at det lange fællesskab (siden 1847) har sat sig spor i form af et fortsat nært samarbejde imod konkurrenterne i Aalborg og Odense. Hvad angår den nævnte serie, kan det udmærket tænkes, at Kastrup har modtaget den i bytte for f.eks. "Jægerflasker", der udbydes i Holmegaards Kat. 1900, skønt de, så vidt man ved, aldrig er lavet på Holmegaard, men kun i Kastrup og i en lidt anden udgave på Fyens Glasværk. At Holmegaard faktisk har modtaget disse "Jægerflasker" fra Kastrup fremgår af en gammel korrespondance de to værker imellem. Heri ses også, at de båndslebne glas på balusterstilk blev rekvireret fra Kastrup i titusindvis og måske derfor heller aldrig er lavet i Fensmark.

Hvad de nordjyske og fynske typer angår, så virker stilken gennemgående en smule kortere og kraftigere, ligesom der er en tendens til, at den smalner ind over og under knappen. Dette sidste træk kan for øvrigt også iagttages hos enkelte glas med glat stilk som f.eks. Aalborgs og Fyens Beatrice, men forsvinder dog for alle typers vedkommende omkring århundredskiftet, hvor stilkformen til forveksling kommer til at ligne den sjællandske. Det skal anføres, at det tilsyneladende ikke på grundlag af stilkformen er muligt at kende forskel på glas fra de tre nordjyske værker indbyrdes, selv om der kendes en serie vinglas med ekstremt tynde stilke fra Glasværket i Aalborg.

Her er der større mulighed i et studium af satsfarver. Lige så længe der har været skrevet om gamle danske glas, har diskussionen stået om betimeligheden af at tillægge de forskellige glasværkers skiftende satsfarver betydning. Det ser ud til, at modstanderne af det såkaldte farvekriterium for tiden er i flertal, hovedsageligt fordi det hævdes, at sollyset har den effekt på gammelt glas, at dette farves gråt eller svagt rødtligt alt efter glassets kemiske sammensætning. Det er efterhånden sagt og skrevet så ofte, at det i dag af mange bliver betragtet som lidt af en naturlov. Men er der i det hele taget nogen sinde ført bevis for denne påstand? - Eller er det bare noget, den ene forfatter "låner" af den anden? - Man har ganske vist mange gange set nogle mere eller mindre overfarvede glas anbragt på hylder i sydvendte vinduer. Men kan de ikke have været overfarvede allerede inden de kom i vinduet?

Undertegnede har selv forsøgsvis i en lang periode haft forskellige gamle glas i neutral sats anbragt i stærkt sollys, men ingen af disse har tilsyneladende ændret farvetone. Ved nærmere eftertanke har jeg da for resten heller aldrig set overfarvede vinduesruder på sydsiden af gamle huse, hvor man netop skulle tro, at dette helt ubeskyttede glas efterhånden ville blive temmelig præget af solens stråler.

Selv om der er sket fremskridt i forskningen af nordjysk glas i de seneste år, ikke mindst takket være en gruppe lokale entusiaster samlet i Glashistorisk Selskab centreret omkring Aalborg Historiske Museum og dets glaskyndige inspektør Jan Kock, er det stadig værd at mærke sig, hvad Bent Wolstrup skrev i Kunst- og Antikvitetsårbogen i 1974 om satsfarver i Nordjylland. Her siges det, at tidlige Conradsmindglas er varmt rødtlig og i en ikke helt god, lidt blæret sats, mens Myhlenbergs virker grøngrå eller blågrå og med en noget uren, lidt mat sats. Aalborgs tidlige sats derimod er lidt gullig og senere lidt grålig for at ende med at blive meget neutral. - Med den tilføjelse, at der også er set Mylenbergglas i en grønbrun sats, samt at Aal-

borgs grålige og gullige perioder måske har vekslet med hinanden i de første år, vil denne beskrivelse også i fremtiden være et vigtigt redskab, ja måske det vigtigste, i arbejdet med at forsøge at adskille de tre glasværkers produkter fra hinanden.

Men hvad er det så, der betinger de skiftende satsfarver? Det er blevet anført, at det måtte skyldes unøjagtighed ved vejningen af de forskellige råstoffer ved sammensætningen af menges. Men eftersom det var en enkelt mand, smelteren, der havde ansvaret for satsens udseende og mengens kvalitet synes denne teori ikke at være videre sandsynlig. Det ville nemlig af hensyn til hans egen fremtid på glasværket have været overordentlig risikabelt at vise efterladenhed på dette vigtige område. Langt snarere er grunden en mangelfuld sortering i farver af de glasskår, der blev tilsat menges for at fremskynde smeltningen. Under alle omstændigheder skulle der tilsættes affarvningsmiddel for at få så neutral en sats som muligt, men hvis de indkøbte skår ikke var ordentlig sorteret, er det klart, at doseringen af dette middel i hvert tilfælde måtte bero på et skøn. Den svagt grålige tone, der er fælles for mange tidlige danske glas, også fra Holmegaard og Frederiksfeld, har ingen ekspert kunnet korrigere for, eftersom den skyldes røg fra det ofte fugtige brændsel, som er trængt ned i det smeltede glas i de åbne pletter. Da Holmegaards Glasværk i begyndelsen udelukkende fyrede med tørv, har de tidlige glas herfra en særlig blågrå sats, der ikke kendes fra andre værker.

Der er under forsøgene på at identificere gamle danske glas opstået nogle myter, som ad uransagelige kanaler er blevet spredt blandt samlere og handlende og som af mange betragtes som fuldgode kriterier for, hvor glasset stammer fra. Til denne kategori må regnes den om luftblærerne, tit halvmåneformede, i foden, samt den om forhøjningen i bunden af kummen på mange gamle drikkeglas. Begge disse mærkværdigheder regnes af mange for gode tegn på, at glasset er lavet på Mylenberg. Det er der dog ikke meget, der tyder på kan være tilfældet. Blæren er opstået ved, at man indtil omkring 1870 dannede foden på glasset af en lille blæst, hul glaskugle, som blev påsmeltet stilken og derefter fladet ud. At der derfor kunne opstå en blære, hvis kuglen ikke blev klemt tilstrækkeligt sammen, kan ikke undre. Det synes ganske vist, som om disse luftblærer ses lidt oftere på Myhlenbergglas end på andre, men de kan selvfølgelig også findes på gamle glas fra alle andre værker, der eksisterede før 1870. Forklaringen på bulen i bunden af kummen er nøjagtig lige så banal. Hvis stilkageren, da han formede stilken, var en lille smule hårdhændet, kunne det næsten

ikke undgås, at den glohede og endnu plastiske kummebund bulede lidt op. Dette fænomen kan ses på både spidsglas og på glas med påsat stilk og har aldrig været en specialitet på noget bestemt glasværk. - Småstumper af ildfast ler (sten) og de bittesmå luftbobler (lus), der tit findes i mængde i gammelt glas, er ligeledes uden betydning i arbejdet med at stedfæste dette.

Med hensyn til de tre nordjyske glasværkers produktioner, er det interessant at sammenligne prislisterne fra Conradsminde (ca.1848) og Mylenberg (1859) med katalogtegningerne fra Aalborg Glasværk (ca.1885). Ved hjælp af Holmegaards priskurant fra 1853 med omtrent samtidig tegnet katalog er det muligt at danne sig et indtryk af, hvad der gemmer sig bag betegnelserne i prislisterne, idet man må gå ud fra, at for eksempel "cylinderformet" betyder det samme på alle danske glæsværker i nogenlunde det samme tidsrum. Man skulle mene, at en cylinderformet kumme betød noget i retning af et Beatriceglas, men i største delen af forrige århundrede er det Wellingtontypen med den omvendt koniske kumme, der betegnes cylinderformet. Knap så overraskende er det, at spidse uden knap, med en knap og med to knapper, uslebet og slebet, fra Mylenberg-listen er Anglaisetypen, der går igen i Aalborgkataloget, men ikke kan findes i Conradsmindelisten bortset fra uslebne champagneglas (høje), hvilket dog ikke udelukker, at denne type også kan være lavet på dette værk i 50'erne i vin- og snapsstørrelse både slebet og uslebet.

Man vil ved en sammenligning af de to skovværkers prislister hurtigt komme til erkendelse af, at udbuddet af drikkeglas er langt større i Mylenbergs prisliste end i Conradsmindes. Men man må her huske på, at der er mindst ti år mellem de to publikationer og netop i årene 1852-57 forøgede Conradsminde, iøvrigt samtidig med, at glassatsen blev neutral, sin produktion af hvidtglas i en sådan grad, at der i denne periode blev lavet lige så mange drikkeglas som Mylenberg producerede i hele sin tolvårige epoke. Grunden til denne voldsomme forøgelse af hvidtglasproduktionen var, at det nyoprettede glasværk i Aalborg overtog Conradsmindes store flaskeproduktion, så dette værk i resten af sin tid kunne koncentrere sig om hvidtglas og pingel. Dette i sig selv behøver naturligvis ikke at betyde, at sortimentet i 50'erne var lige så stort på Conradsminde som på Mylenberg, men det er nok ikke helt forkert gættet, at det er ret få af Mylenbergs typer, der i forvejen var ukendte på Conradsminde.

To forhold, der peger i denne retning er, at næsten alle hvidtglas-magere, der arbejdede på Mylenberg omkring tidspunktet for udgivelsen

af dette værks prislister og i årene derefter var kommet fra Conradsminde, samt at Mylenberg, ifølge gamle glasmagere, altid havde Conradsminde Glasværk som det store forbillede og derfor bestræbte sig på, at kopiere dets repertoire.

Når dertil kommer, at de fleste glasmagere fra Mylenberg med drikkeglas som speciale overgik til Aalborg Glasværk i 1866, da der her startedes en hvidtglasproduktion, vil man forstå, at det meget ofte støder på store vanskeligheder at adskille de tre nordjyske værkers bevarede glas fra perioden 1850-70. I de tilfælde, hvor satsfarven ikke taler for sig selv, vil det derfor i høj grad være rimeligt at begrænse sig til at tale om nordjyske glas.

Det må anses for sandsynligt, at næsten hele Conradsmindes store udbud fra 1850'erne er ført videre på Mylenberg og i hvert fald for de uslebne glas vedkommende også i Aalborg indtil omkring 1870, hvor der ansættes en del tyske glasmagere. Det gælder både Conradsmindes almindelige typer og formentlig også frimuerglasset med den bøjede fod, der kendes både i en grågrøn og en let gullig sats, hvorimod det smukke vinglas i omvendt dråbeform sandsynligvis ikke er lavet meget senere end 1850, hverken på Conradsminde eller i Frederiksfeld. Det skal tilføjes, at en del af de gamle typer fra skovværkerne laves i Aalborg lige indtil dette værk standser sin hvidtglasproduktion i 1910.

Det vil føre for vidt her at omtale de mange typer, der blev lavet i Danmark og deres eventuelle forskelligheder fra glasværk til glasværk og ofte endda inden for samme værk, hvis de blev lavet over en længere årrække. Nogle enkelte af de mere kendte skal dog behandles, enten fordi de tidligere er blevet mangelfuldt omtalt, eller fordi den eksisterende litteratur er misvisende eller direkte ukorrekt, hvad disse typer angår.

Holmegaards Kat. 1853, Nr. 28, det optisk drejede spidse snapseglass, er med sikkerhed også fremstillet på i hvert fald Mylenberg Glasværk. At det forholder sig sådan, ved man, fordi der på værkets tomt lidt nord for Vebbestrup er fundet forvredne fragmenter af denne type. Fejlskår af et glas regnes for sikre tegn på, at det er produceret ved findestedet, hvorimod alle andre glasskår kan være indkøbt udefra. De bevarede eksemplarer af typen fra Mylenberg er alle i en grålig, lidt mat sats og er altså tidligere tilskrevet Holmegaard.

Det lille snapseglass med den omvendt, kegleformede og massive stilk, der er afbildet som Nr. 5 i Aalborgkataloget blev lavet på alle danske

glasværker med undtagelse af Fyens. Det varierer kun lidt fra værk til værk, men de tidlige nordjyske er ret groft forarbejdede og tit overfarvede med en stilk, der spidser konvekst nedad. De sene Aalborgglas har dog et lille svaj og neutral sats. På Holmegaard og Kastrup blev typen fremstillet fra omkring 1890 i en fejlfri sats med konkav stilk og for Kastrupglassenes vedkommende med en temmelig flad fod. De kulørte glas, der ses af denne type, er her i landet kun udført på Holmegaard, men hører til i begyndelsen af dette århundrede.

Pepitaglassene, som var et specielt dansk anliggende og et godt eksempel på "bevidst stilpolitik" på de forskellige glasværker, var sammen med andre Pepitasager, den store modevare i sidste halvdel af forrige århundrede. - De er tillige en fornem demonstration af, hvor vigtigt det er, at man undersøger omstændighederne omkring en tradition, før man tillægger den afgørende betydning. - Hvis man accepterer, at Pepitaglassene blev fremstillet som en hyldest til den spanske danserinde Pepita de Oliva, eller i det mindste på grund af hendes succeser på de københavnske scener, og det bliver man faktisk nødt til, så kan glassene i hvert fald ikke være lavet på Conradsminde, sådan som en tradition hævder, de blev. Frøken de Oliva optræder nemlig første gang i Danmark i året 1858 og ikke som det fejlagtigt er opgivet i glaslitteraturen, i 1856. - Og Conradsminde blev nedlagt i 1857!!

Altså ingen tvivl om, at de påståede Conradsmindeglas, der til forveksling ligner Holmegaards, i virkeligheden også er Holmegaardglas, selv om de altså tidligt fandt vej til en landbrugsejendom i Rold Skov.

Holmegaards udgave, der findes både i hvidtglas og i en mørkegørn sats, er langt det almindeligste af de bevarede Pepitaglas og er antagelig lavet allerede fra 1858. Men foruden Holmegaard har også Aalborg, Kastrup og Fyen Pepitaglas i deres illustrerede kataloger. Og nu er det så heldigt, at vi her for en gangs skyld står over for en glastype, der udviser markante forskelle fra værk til værk. Mens stilken og foden på Holmegaards Pepita går ud i et og med lidt god vilje kan minde om en flamencodanserindes kostume, så leder Aalborgs glas med sin indsnævrede talje og meget brede basis snarere tanken hen på en ung danserinde, der iført sit tylsskørt skal til optagelsesprøve på den kongelige balletskole. Fyens og Kastrups Pepitaglas befinder sig et sted mellem disse yderpunkter, således at det fynske på grund af sin brede fod kommer nærmest det nordjyske ideal.

Hvis man antager at Mylenberg Glasværk også har lavet Pepitaglas, og det kan slet ikke udelukkes, skal man sandsynligvis se efter et glas, der i form til forveksling ligner Aalborgs, men som er i en af de karakteristiske Mylenbergsatser.

For fuldstændighedens skyld skal nævnes, at der undertiden ses store Pepitaglas af Holmegaardtypen, men med langt kraftigere, massiv stilk og i en lys grålig sats. De kan ikke umiddelbart henføres til nogle af de under dette afsnit nævnte glasværker, men må alligevel være danske. - Så måske har de to værker syd for den nuværende grænse, Frederiksfeld (nedlagt 1862) og Flensborg (nedlagt 1914) også beskæftiget sig med denne kokette modevare.

De festlige frimurerglas, undertiden fejlagtigt benævnt rakkerglas, er i Danmark fremstillet i to vidt forskellige typer i størrelser til både vin og snaps. De såkaldt almindelige med den hule stilk samt de timeformede med massiv stilk. Begge typer, som også kendes fra vore nabolande, er lavet på Holmegaards Glasværk samt efter alt at dømme på alle tre nordjyske glasværker. Kastrup har kun lavet det timeglasformede og Frederiksfeld i hvert fald det almindelige frimurerglas.

Hvad de gængse typer angår, er mønsteret noget mere komplekst, end man almindeligvis får indtryk af. De var jo hvidtglasproduktionens anonyme flertal og blev af konkurrencemæssige årsager fremstillet på alle glasværker, efterhånden som de enkelte typer dukkede op fra udlandet. Ja, man kan sige, at glasværker, der ikke holdt sig dette princip efterretteligt, slet ingen eksistensberettigelse havde. Således var en vigtig grund til, at Aarhus Glasværk i 1902, efter kun fire års forløb, måtte slukke sin hvidtglasovn, den, at man her forsøgte sig med helt nye og ret avancerede, slebne drikkeglastyper og samtidig negligerede de gamle prøvede former. - Markedet var simpelt hen endnu ikke beredt til dette, i moderne øjne, temmeligt raffinerede repertoire.

Det er desværre en kendsgerning, at disse "evige" former, som alle glasværker MÅTTE lave, er de vanskeligste at identificere, fordi konkurrencen her udelukkende stod på prisen. Nogle oplysninger, der beklageligvis ikke alle er egnede til at forenkle et opklaringsarbejde, skal dog gives.

Anglaise-, Wellington- og Barilformerne er de ældste af disse typer i Danmark. De blev lavet på Conradsminde Glasværk og sikkert også på Holmegaard og Frederiksfeld i 1840'erne og lever videre på de skiftende glasværker århundredet ud. Anglaise fra Conradsminde har

let udsvejet kumme, hvilket tydeligt ses på champagnefløjterne, men også kan erkendes på nogle vin- og snapseglasser, der formodes at være lavet i 50'erne. Det er værd at mærke sig, at Kastrup og Fyn som de eneste glasværker i landet også fører Wellingtontypen med tyk bund, den fynske ekstra tyk. Baril ses i Holmegaards Kat. 1853 i flere forskellige størrelser og blandt andet som vinglas med rund knap, men også med både retvendt og omvendt balusterstilk. I Mylenbergs prisliste kaldes typen tulipanformet, og Aalborgs katalog har den både med almindelig knap og balusterstilk. I Aalborg, Kastrup og på Fyn og Holmegaard er typen også lavet med tyk bund.

Berlinois og Beatrice er to af de kendteste blandt det virvar af forskellige modeller, der kom på markedet i slutningen af århundredet. "Berlinereren" står første gang i Holmegaards prisliste fra 1867 og bliver klunketidens populæreste drikkeglas overhovedet. Lavet på alle glasværker i tusindtal i alle tænkelige størrelser og faconer, men Kastrup og Holmegaard er de eneste, der har udført det med rund knap. De båndsløbne eksemplarer på balusterstilk er kun med sikkerhed lavet i Kastrup og på Fyn. Beatrice, som mærkeligt nok aldrig blev produceret som snapseglasser, findes i fire formater til vin og øl og kom frem omkring 1880. Det forekommer båndsløbet fra Holmegaards Glasværk.

Som tidligere nævnt består samlerens muligheder i dag i at specialisere sig og dygtiggøre sig. Hvad enten man har valgt at samle pressede assietter, blomsterglas, flasker eller punchglas, eller for den sags skyld, alt muligt andet, er det betydningsfuldt at erhverve sig teoretisk viden. Her tænkes ikke kun på den eksisterende glaslitteratur, man mindst lige så meget på kopier af de bevarede kataloger og prislister. Det har tidligere været så godt som umuligt for den glasinteresserede at skaffe sig disse vigtige dokumenter, men i de sidste år har Aalborg Historiske Museum påtaget sig at mangfoldiggøre en væsentlig del af dem, og her kan de nu rekvireres. Man må sige, at pengene er givet godt ud.

Men alfa og omega er den praktiske erfaring, der opnås ved at se, sammenligne og røre ved så mange glas som muligt, for først herigennem får man blik for detaljer i teknik og små særpræg i øvrigt, der karakteriserer et bestemt glas fra et bestemt værk på en bestemt tid. - Og dog står lykkeligvis tvivlen tilbage.

Glashistorisk Selskab - Aalborg.

Glashistorisk Selskab er stiftet i 1976 for at skabe et forum, hvor glasinteresserede kan få udbygget deres kendskab til glas og høre nyt fra mennesker, der forsker i emnet.

Hver sæson er der blevet afholdt 4-5 foredrag om både dansk og europæisk glas. Endvidere er der arrangeret en række ekskursioner til danske, norske og svenske glasværker samt relevante udstillinger.

Selskabet udgiver en gang om året optryk af gamle kataloger og priskuranter. En fortegnelse over det hidtidige genoptrykte materiale er gengivet nedenfor og kan erhverves af nye medlemmer så længe oplaget rækker.

Kontingent pr. sæson er p.t. 150,- kr. pr. medlem.

Medlemskab kan tegnes ved at indsætte beløbet på selskabets girokonto 2 24 79 41, Glashistorisk Selskab, Spartavej 3, 9270 Klarup.

Kasserer: Jette Poulsen
Spartavej 3
9270 Klarup

Til nye medlemmer kan tilbydes eksemplarer af allerede genoptrykte katalogmateriale; alle er rigt illustrerede:

Kastrup,	plan B nr. 1,	(dateret 1886)
Kastrup,	plan D nr. 1,	(dateret 1886)
Kastrup,	plan D nr. 2,	(dateret 1886)
Kastrup,	plan D nr. 3,	(dateret 1888)
Kastrup,	plan D nr. 4,	(dateret 1895)
Kastrup,	plan D nr. 5,	(udateret ca. 1900)
Kastrup,	plan C nr. 1,	(udateret ca. 1900)
Kastrup,	plan C nr. 2,	(udateret ca. 1890)

Mappe med ovenstående 8 faksimile plancher, en formindsket gengivelse af de sidste 4 plancher i kataloget, 5 prislistes og en kommenterende tekst.

Holmegaard, katalog, 1923 (udsolgt)
Fyens Glasværk, katalog, udateret ca. 1890
Prisliste over Hel-Krystals Servicer, Holmegaard 1917
Prisliste over Emballageglas og tekniske Artikler, Holmegaard 1909